

EU-keskustelun vaikeudesta

Aito keskustelu on vaikea kanssakäymisen muoto, sillä se edellyttää osanottajilta avoimutta ja kykyä kuunnella toisen näkökantoja. Verbaalinen vuorovaikutus muuttuukin helpommin rituaaliksi, jossa vuorovaikutus asettuu jo valmiiksi muodostettuihin kehyksiin, kuin refleksiiviseksi keskusteluksi, jonka lopputuloksena keskustelijat saattaisivat muuttaa kantojaan huomattuaan erehdyksensä tai tietämättömyytensä. Julkinen debatti on vielä vaikeampaa. *Helsingin Sanomissa* on viime aikoina ollut kirjoittelua EU:n tulevaisuudesta, siitä minkälaiseksi sen pitäisi tulla. Epäilemättä tämä kiinnostus kytkeytyy Valéry Giscard d'Estaingin johtaman EU:n tulevaisuuskonventin työhön ja mahdolliseen perustuslakiin. Jostakin syystä keskustelu on kuitenkin luisunut koskemaan EU:ta ulkopoliittisena toimijana. Ja Suomessahan ulkopoliitikasta ei perinteisesti aidosti keskustella.

Ei ole ehkä yllättävää, että valtamedioissa käyty kirjoittelu on saanut ritualistisia piirteitä. Keskustelu on muuttunut varjojen tanssiksi, jossa osanottajat leimataan joko marginaaliseksi EU:n kritikoiksi (jolloin heidät luokitellaan EU:n ”vastustajiksi”) tai, valtavirtaa seuraten, sen puolustajiksi. Tässä taianomaisessa vuorovaikutuksen tilassa EU:n puolustajat ja vastustajat ottavat yhteen jo merkatulla symbolisella taistelutante-reella, jonka laidalla olevalla kyltillä lukee ”EU:n tulevaisuus”. Vastustajat pitävät puolustajia kritiikittöminä opportunisteina, puolustajat vastustajia epärealistisina haaveilijoina. Osapuolet puhuvat legitimizeetin kahdesta puolesta, legitimizeetistä annettuna luotona sanan laajassa merkityksessä ja legitimizeetistä tekojen kautta kumpuavana luotamuksena. Vastustajat painottavat poliittisen legitimizeetin puutetta, puolustajat yhteisten päätösten tehokkuutta. Monimutkaisuudelle ja ristiriitaisuuksille ei ole tilaa. On vaikea nähdä, mitä tästä ”keskustelusta” voi oppia. Suomi on osa EU:ta, ja molempien tulevaisuudet ovat yhtä paljon sisä- kuin ulkopoliittikkaa. Lisäksi EU:n kansalaisia todennäköisesti kiinnostaa enemmän EU:n legitimizeettiin liittyvä sisäpoliittinen toimijuus. EU:n tulevaisuus on liian tärkeä asia jätettäväksi ulkopoliittikan asiantuntijoille.

Sitä paitsi puhuminen EU:sta ulkopoliittisena toimijana on ongelmallista, sillä EU ei ole ulkopoliittinen toimija sanan perinteisessä merkityksessä. Se ei ole kansainvälinen organisaatio, kuten YK, eikä kansallisvaltio. Yleinen käsitys EU:sta Suomen ulkopuolella olevana toimijana helpottaa sen luokittelua ulkopoliittiseksi toimijaksi. Ehkäpä ainoa tapa keskustella virallisten tahojen monopoliin kuuluvista asioista onkin puhua niistä ritualistisessa, turvallisessa ja ennakoitavissa olevassa muodossa. Tämä on kuitenkin vaarallinen harhakäsitys, kun ottaa huomioon EU:n sisäpoliittisen merkityksen kaikissa sen jäsenmaissa.

Jos Suomen valtamedioissa käytävää EU-keskustelua leimaa ritualismi, niin EU:n tasolla pistää silmään vuorovaikutuksen täydellinen puuttuminen. Lukuisat tutkijat, mm. Pierre Bourdieu, Jürgen Habermas ja Abram de Swaan, ovat keskittäneet huomionsa

tähän Euroopan unionin demokraattisen legitimitietin kannalta keskeiseen ongelmaan, eurooppalaisen julkisen tilan puutteeseen. Samalla kun poliitikot keskittävät päätöksentekoa Euroopan tasoihin päätöksentekorakenteisiin, julkinen keskustelu, mikäli sitä on, päätettävistä asioista on jäänyt kansalliselle tasolle ja estänyt yhteisen, eurooppalaisen keskustelun muotoutumisen. Habermasilaista eurooppalaista julkista tilaa, jossa osapuolet rationaalisesti argumentoisivat asioista, ei pääse syntymään. Vastaavanlainen asetelma vallitsee talouden puolella. Valtiokapitalismin purkaminen on johtanut tilanteeseen, jossa vääjäämättömiksi koetut globaalit prosessit jyräävät kansalliseksi nurkakuntaisuudeksi leimatun pohdinnan ja epäröinnin. On mielenkiintoista seurata, kuinka kauan eurooppalaiset demokratiat kestävät tätä poikkeustilaa, jossa päätökset syntyvät ilman poliittista debattia. Demokratia on tähän asti, muutamia poikkeuksia, kuten Intiaa, lukuun ottamatta, toiminut parhaiten kansallisvaltioissa. Mutta mikäli haluamme demokraattisen EU:n eikä vain markkinoiden EU:ta, tarvitsemme eurooppalaisen kansalaisyhteiskunnan. Se on toimivan eurooppalaisen demokratian edellytys.

Euroopasta ei voida puhua yhteisenä julkisena tilana. Tähän on kolme kulttuuripoliittista syytä. Ensimmäinen on yhteisen kielen puute. Vaikka englannin kielestä onkin käytännössä tullut Euroopan *lingua franca*, etenkin ranskan kieli haroo vastaan eikä suostu myöntämään tappiotaan. Euroopan koululaisista liki 90 prosenttia opiskelee englantia, vain noin 50 prosenttia ranskaa. Lisäksi EU on sitoutunut monikielisyteen, joka pyrkii suojelemaan EU:n sisällä puhuttuja kieliä. Pienet kielet säilyvät, kansallisvaltiot ylittävää keskustelua ei pääse syntymään. Toinen syy on keskustelun materiaaliset edellytykset. Yleiseurooppalainen keskustelu edellyttäisi yleiseurooppalaisia keskustelufoorumeita, lehtiä, yhteisiä TV- ja radiokanavia jne. Tällä hetkellä niitä ei ole. Tästä johtuen eurooppalaista älymystöä ei ole. On olemassa vain kansallisia älymystöjä, jotka puhuvat omille yleisöilleen. Hyvin harvan voidaan sanoa puhuvan ”Euroopalle”. Kolmas syy liittyy poliittisiin instituutioihin ja Euroopan tasolla tapahtuvan poliittisen vuorovaikutuksen muotoihin. EU:n instituutioilla ja kansallisilla poliitikoilla ei näytä olevan tarvetta kehittää eurooppalaista julkista tilaa. Sehän voisi haastaa EU:n kehittämistä koskevaa symbolista monopolia. Mantereen laajuinen kulttuuripoliittinen rakenne ylläpitää valta-asetelmaa, jossa legitiimien mielipiteiden esittäminen EU:n tulevaisuudesta on luisunut pääsääntöisesti poliittisen eliitin tai sen palvelijoiden käsiin. EU:n tasolla näille ei löydy muuta vastapainoa kuin EU:n oma, määritelmällisesti federalistinen hallinto.

* * *

Tämän *Politiikka*-lehden numeron avaa Heikki Paloheimon artikkeli pääministerin aseman muutoksesta Suomessa sitten 1980-luvun. Peter Söderlund analysoi Venäjän keskushallinnon ja alueiden välisiä suhteita

NIILO KAUPPI